

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Милена Шушулова-Павлова, Нов български университет,
за *дисертационния труд* на **Марина Владиславна Плясова**
докторант към Инструментален факултет, Клавирна катедра на НМА, на тема:
**РАННАТА КЛАВИРНА МУЗИКА И ВЗАИМОВРЪЗКАТА И С ЛИТЕРАТУРАТА
И ДРУГИТЕ ИЗКУСТВА**
(ВЪРХУ ПРИМЕРИ ОТ ИСПАНИЯ, ИТАЛИЯ, ФРАНЦИЯ, АНГЛИЯ)
за присъждане на образователна и научна степен „доктор”
в професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство

Биографични данни

Марина Владиславна Плясова е пианист, педагог, писател и лектор. Завършва Иркутското училище по изкуства и продължава образованието си в Музикалната консерватория в Новосибирск със специалности пиано и педагогика. След дипломирането си, тя преподава пиано в Новосибирск, Армавир и Москва. През 1993 се установява в Норвегия, където преподава пиано в музикалните училища на Лофотенските острови, Трьомсьо, Релинген и Сьорум. През 1998 започва работа в музикалния институт „*Барат Две*“ в Осло, където днес е завеждащ катедрата по пиано. През 2019 става докторант в НМА „Проф. Панчо Владигеров“, София. Носител е на грантове, стипендии и престижни награди: Първа награда и диплом на конкурса за педагози-изпълнители на Краснодарския край, Новоросирийск; Благодарствена нота от Фонд *Спиваков* за «Изключителна работа в областта на музикалната педагогика» в Москва; Диплом за изключителни постижения в педагогическата дейност, Краснодар и др. Марина Плясова провежда редовно майсторски класове в Норвегия (Тронхайм, Берген, Тромсьо, Кристиансанд, Ставангер, Осло, Харштадт, Лофотенски острови), Русия (Москва, Санкт Петербург, Краснодар, Рыбинск, Ярославль), в Швеция, Дания, Испания, Италия, Русия, България, Англия, Гърция, Белгия, Франция, Исландия, Нидерландия, Грузия. Опитът и приносът ѝ в областта на методиката и историята на клавирното изкуство са завидни. Изнася лекции и семинари, свързани с тази тема. Била е член на жури на международни конкурси по пиано, сред които „Едвард Григ“ в Осло; "From Bach to jazz" в Атина; Международен конкурс „Наседкин“ в Ярославль; Международен конкурс по пиано в Майен, Франция; Конкурс по пиано в Нижни Новгород, Русия; Конкурс „Тактакишвили“ в Тбилиси; "Strumenti Musica" в Сполето, Италия и много други. Ученици на Марина Плясова са лауреати на престижни национални и международни конкурси. Сред тях са конкурсите „Щелкунчик“ в Москва; Cooper competition в САЩ; Århus competition в Дания; Стейнуей, Германия; Eurovision classics (провежда се в различни страни); Jugend musiziert, Германия; "Van Cliburn competition for youngs" в САЩ и др. Учениците ѝ участват на международни фестивали и са канени за солисти на престижни оркестри. Между 2006 и 2014 Марина Плясова пише и издава пет школи с музикално-педагогическа насоченост – в това число три сборника за начинаещи пианисти "*Marinas mesterstykker*". През 2010 излиза нейната книга "*Детство под знака на музиката*" на норвежки и руски език. През 2017 е отпечатан първият ѝ художествен роман – "*Цигуларят*", който през 2020 е адаптиран като аудио книга. Същата година започва подготовката за публикация на първия том на "*История на клавирното изкуство*" на норвежки език. Марина Плясова пише статии и есета, свързани с музикалния и педагогическия ѝ опит.

Съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд е обсъден и предложен за защита на заседание на Клавирна катедра на НМА, проведено на 28.11.2023. Състои се от увод, два раздела (Културата и изкуството през Ренесанса и барока. Клавишни инструменти; Клавирното изкуство в различните държави. Композитори. Педагози. Клавирни школи) като първият включва 3 глави (1. Обща характеристика на културата и изкуството от епохата на Ренесанса и барока и значението ѝ за клавирната музика. Тенденции и паралели в изкуството. 2. Музиката от епохата на Ренесанса и барока. Зараждане и разцвет на клавирното изкуство. 3. Зараждане и развитие на клавишните инструменти). Във вторият раздел са 4 глави (4. Испания. 5. Италия. 6. Франция. 7. Англия). Накрая има заключение с изводи, библиография, приноси и публикации по темата на дисертацията. Приложени са много нотни примери, илюстрации и снимков материал. (Само текстът в 7-те глави е 389 страници.)

Точно формулирани цели и задачи на дисертацията

Целите на настоящия труд са ясно заявени във формулировката на заглавието. Най-съществената от тях е, да се издирят, анализират и синтезират факти и материали, имащи връзка с клавирното изкуство в Западна Европа за периода от появата на примитивните образци на клавишни инструменти до средата на XVIII век. Основна *цел* е да се направи проучване и анализ на

източници от областта на литературата, живописата и архитектурата, които да очертаят взаимовръзките между тези изкуства и отражението им върху творчеството за клавишни инструменти. Друга *цел* на дисертацията е да се проследи доколко промените и развитието на литературата и визуалните изкуства (през епохите на Ренесанса и барока) влияят върху усъвършенстването на клавишните инструменти и музикалното творчество за тях. Направени са съпоставки за всяка отделна държава и са изведени обобщаващите принципи на сходства и различия, а получените резултати са синтезирани. *Цел* на разработката също е да се проследи по какъв начин творчеството за клавишни инструменти от Ренесанса и барока допринася за изграждането на фундамент за следващите епохи в областите на изпълнителското и диригентското изкуство, интерпретационните проблеми, камерната музика, ансамбловото музициране, развитието на инструменталното многогласие (от теоретична гледна точка) и, не на последно място, процесът на усъвършенстване на методиката за обучение по клавишни инструменти.

Основните задачи, са формулирани като *изследователски* и *систематизиращи*. Те съчетават в себе си аналитичния и сравнителния подход: Издирване и подбор на материалите, обработка в хронологичен ред във времето. Селектирането на литературни и художествени творби, и архитектурни паметници от съответните епохи, най-подходящо илюстриращи и очертаващи взаимоотношенията между изкуствата и музиката (в частност клавирното творчество). Систематизиране на събраните данни за музикалните творби, издирването на сведения за авторите, за самите клавишни инструменти и т.н.

Много важен момент в изследването е **степената на достоверност** на издирените материали и информационни източници, сортирани според нивата на истинност (енциклопедии, отделни публикации, виртуални мрежи, статии, дисертации, артефакти, музейни екземпляри, частни колекции, книги и т. н.). Разгледани са модели на управление, местните традиции, особеностите на фолклора, на бита и т. н. При сортирането и подреждането на събраните данни за клавишните музикални инструменти от особена важност за докторанта е съхранението и запазването на хронологията на информацията. Особено, относно изработката, конструирането, механиката, качеството и мястото на създаване на всеки музикален инструмент, което позволява да се осъществи паралел с парадигми от други области на културния и социалния живот през разглеждания период.

Обект на изследването са: разновидностите на *клавишните инструменти* от тяхното възникване; *емблематични творби* за клавишни инструменти от епохата на Ренесанса и барока, създадени от композитори от Испания, Италия, Франция и Англия. Като съпътстващи обекти се разглеждат ярки образци от сферата на живописата, скулптурата и архитектурата от изброените по-горе държави. *Предмет* на дисертационния труд е рефлексията, която литературата и другите изкуства оказват върху пътя на усъвършенстването на клавишните инструменти, включително и чрез създаваните за тях музикални творби.

Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Аналитичният и сравнителният подход са основен начин на работа. Разработката е своеобразен опит да бъде установена и степената на културното влияние и взаимодействие между различните държави от Западна Европа, посочени в заглавието. Основният текст на дисертационния труд е разпределен в два мащабни раздела, като всеки от тях се състои от по-малки структурни единици – глави. *Първият* е свързан с наблюдения и анализи върху *общи* за Западна Европа политически, исторически, научни и културни процеси и явления за посочения период. Разделът съдържа три глави. Направен е анализ на основните специфики, открояващи тенденциите в изкуствата през Ренесанса и барока. *Вторият* раздел е посветен на представянето и спецификацията в развитието на клавишните инструменти в техническо отношение и по отношение на школите за практическото музициране. Значително внимание се обръща на отделни композитори – представители на различните школи. Направен е анализ на конкретни творби от клавирното творчество на испански, италиански, френски и английски композитори. Проследени са промените и взаимодействията, изразени в естествения културен обмен между посочените държави. Дадена е детайлна представа за процеса на усъвършенстване при изработката на инструментите; изнесени са сведения за първи и последващи публикации на ръкописи и печатни издания; представени са водещи ръководства и значими за времето си трактати за интерпретация, акомпаняторски умения и техническо овладяване на клавишните инструменти, имащи основополагащо значение за глобалното развитие на клавирното изкуство. В процеса на представяне на образците и разясненията към тях се отделя значително място за коментари и съпоставки с примери от литературата и визуалните изкуства от съответната държава. При анализите са открити реалните взаимодействия между изкуствата, което е основна цел на изследването. *Вторият* раздел съдържа четири глави – по една за всяка от държавите, уточнени в заглавието на разработката. Приложен е богат илюстративен материал в подкрепа на тезата на изследването и проблематиката, който не е

включен в автореферата. В края на всяка глава са направени обобщаващи изводи, синтезиращи резултатите. Бихме могли да определим, че дисертационното проучване съчетава компоненти от следните изследователски методи: *исторически, подборен, систематизиращ, аналитичен и сравнителен*. Използвани са източници на английски, немски, италиански, испански, френски и руски език (имайки предвид качествата на докторантката, то те са четени в оригинал, което е ценно и достоверно).

Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

Представеният дисертационен труд е резултат от дългогодишното изследване на докторанта Марина Пласова. Тя е успешен педагог и изследовател с редица публикувани книги, с награди на ученици, участва в жури на престижни конкурси. Вероятно тази дисертация представлява нейни търсения години наред (поне файловете от дисертацията са с дати от 2021, а днес сме 2024). За нейната сериозна експертиза в посочената от темата на дисертацията област мога само да говоря чрез цитиране на изводите в дисертационния труд:

Изводи на докторанта (цитати от дисертацията)

Към отделните глави за Испания: *Направен е опит да се обобщят процесите в Испания от разглеждания период като най-важен е изводът, че културните процеси там доказват силна връзка между музикалното творчество и останалите сфери на изкуството – живопис, литература, архитектура.* **Италия:** *В трактата на Дирута за първи път се изтъква разликата в техниката на свирене на орган и чембало. От гледна точка на методологията, интерпретацията и педагогическите принципи тези насоки имат своята значимост и в съвременното. Отличителните черти на венецианския стил – колоритни динамични контрасти и различна плътност на звука се доближават като естетиката до ранния барок във визуалните изкуства. Също се обръща внимание на полифоничната техника в творбите от Венецианската школа – тя не е така развита, както при нидерландците. Това до някаква степен се дължи на традициите в италианския фолклор (подчертана кантилена), които се отразяват на професионалното творчество. В ричеркарите, дори и в токатите има засилено песенно начало, тематизмът в тези форми е по-близък до този в канзоните, които са по-мелодични по своята същност. Неаполитанската школа и творчеството на Фрескобалди поставят фундаментални принципи по отношение на темповите и ритмичните нюанси. Подчертава се тяхната значима роля в интерпретацията на клавишни инструменти. По-късно, в творчеството на Доменико Скарлати тези принципи се развиват, включват се множество указания за *rubato*, *fermata*, в повечето пиеси се посочват конкретни изисквания за темпо и се дават указания за неговите промени. В периода на разцвет на италианското клавишно изкуство се очертава структурата на цикличните форми – зараждат се Сонатният „голям“ цикъл, както и малкият цикъл – прелюд и fuga. Клавишното творчество на италианските композитори от този период предоставя ненадминати образци, които могат успешно да се използват и в съвременната педагогическа практика.* **Франция:** *Характерно е относително късното развитие, но с ясно проявление на чертите на барока – богато орнаментиране, изящество и финес в мелодиката. Поставянето на началото на стила рококо и възникването на стила сантиментализъм. Френските клавесинисти обогатяват световната литература за клавесин с характерния за тях детайлен финес и незабележимо преливане на настроенятия, театралност и естетична уравновесеност. В творбите им се долавя духовното движение на епохата – от изтънчената поезия на галантните празненства в картините на Вато, към революционния классицизъм в платната на Давид. Ролята, която имат трактатите на Купрен и Рамо за развитието на световното клавишно изкуство. Принципите, които те поставят, са фундамент за усъвършенстване в областта на изпълнителското изкуство, педагогиката и музикалната теория.* **Англия:** *Наличието на сведения за съществуването на примитивни клавишни инструменти в Англия още през XII век потвърждава версията, че клавихордът вероятно произхожда от Англия. Музикалното изкуство на острова е в тясна връзка с театралното, традицията на английския тип спектакъл изисква задължително да има песни и инструментални номера, които се вплитат органично в действието. Английските мадригали за разлика от италианските са инструментални, а не вокални в повечето случаи. Полифоничното многогласие във вирджиналната музика по-скоро обединява хармонията и мелодията като хармоничните последователности са резултат от полифоничното развитие. В Англия през 1612-13 година е издаден най-ранният сборник „Партения или Девствеността на първата музика, издадена за вирджинал“ (*Parthenia or the Maydenhead of the first musicke that ever was printed for the Virginalls*), включващ пиеси, чието предназначение е изключително за клавишен инструмент (в дадения случай за вирджинал). Изключително важен документ от времето е „Фицуилямовата книга“ – свръхбогатата сбирка с клавишен материал, който се отличава с оригиналност и новаторство. В нея се представят съществуващите жанрове и форми, характерни за клавишната музика през разглеждания период. Значителното количество сборници именно за вирджинал (т. е. за клавишен инструмент), които се издават в началото на XVII век, доказват големия разцвет и популярност на вирджиналното изкуство. Подобен прецедент в Европа преди 1600 година няма. Начина, по който са изписани пиесите в сборниците показва майсторство, желание за създаване на удобство при четене и изпълнение. Всичко това изиграва огромна роля в изграждането на реални предпоставки за възникването на последвалия фундаментален период в музиката и изкуствата – Класицизма.*

Общи изводи в заключението на труда. Общото за всички държави е: 1). Държавата и църквата оказват силно влияние върху развитието на културата и всички изкуства (в частност и върху музиката и клавириното изкуство), които се намират в пряка икономическа зависимост от тях, влияят се от предпочитанията, нагласите и вкусовете на тези институции. 2). Изкуствата в тези държави се развиват в тясна връзка с местните традиции и фолклора, в произведенията на творците във всички области се отразяват специфички на етноса, творбите носят своя самобитност, присъща за региона. 3). Откритията и нововъведенията по отношение механиката на инструментите и тяхното усъвършенстване стават почти по едно и също време на различни места в Европа. Стремешът към технически подобрения се диктува от желанието за по-добро качество на звука, динамична амплитуда и богатство на изразните елементи, т.е. продиктувани са от търсения за повишаване на силата на въздействие на музиката. Стремешът към улеснения при свиренето остава на заден план. Наблюдават се и известни различия: 1). В Италия клавириното изкуство има изразена връзка с всички изкуства. По-подчертан взаимнообмен има с живописата (редица открития в усъвършенстването на инструментите съвпадат с някои нови решения в живописата) и литературата (крайности в израз на чувствата, ирония, хумор или скръб). Комедия дел арте и фолклорът повлияват върху изказа в инструменталното изкуство. 2). В Испания и Франция проличава явната връзка между музика и живопис, както и архитектура. Строгите форми и аскетичният израз във визуалните изкуства в Испания съответстват на изчистените мелодии и съдържаност на емоциите в музикалното творчество. Френският афинитет към пищност и разточителство в архитектурата съответстват на изобилието от орнаментика и бравурност в инструменталното творчество. Естетиката на галантният стил и сантиментализма в клавириното изкуство се проявява посредством един изящен и омокотен израз, звукови асоциации, както и наличието на множество ефекти, целящи наподобяване на различни образи от живота и природата. Както в Италия, във Франция развитието на операта си взаимодейства с особеностите в клавирината литература. За пример могат да бъдат дадени някои творби на Рамо. 3). В Англия се наблюдава активна взаимовръзка между театъра, литературата и развитието на клавириното творчество. Инструменталната музика е неизменен спътник в театралните постановки, което дава отпечатък върху нейния характер – ярка образност, илюстративност, забелязват се признаци на програмност. По-спокойната икономическа и политическа обстановка в Англия благоприятства за активното развитие на техническите науки, усъвършенстването и производството на музикални инструменти. Отбелязва се бърз напредък и развитие на книгопечатането. Всъщност най-голям брой клавирни творби от изследвания период достигали до наши дни са именно от Англия.

Коректност при цитирането на представителен брой автори

Марина Плясова е коректна в своите цитирания. Използва за основа достатъчна библиография, върху която е изградила и доказала своята докторска теза.

Приноси на дисертационния труд

Бих представила приносите на дисертацията по следния начин:

1. За първи път (в България) се прави изследване, насочено към зараждането и развитието на клавишните инструменти, музикалните произведения, написани за тях и взаимовръзката им с другите изкуства в периода до средата на XVIII век в Испания, Италия, Франция и Англия. Наблюденията върху творчеството за клавишни инструменти от ранните епохи и събраните данни за произхода и усъвършенстването им дават сведения, представляващи ценен принос към специализираните средни и висши училища по изкуства, в които се изучават музикални инструменти, история на клавириното изкуство и изкуствознание или където се водят образователни курсове, лекции, беседи и др. свързани с областта на изкуствата и музиката през епохата на Ренесанса и барока.
2. В дисертационния труд са цитирани ръководства, предговори към сборници и материали от композитори, творили през ранните епохи. В тях се дават ценни автентични напътствия за интерпретация, както и предложения за решение на различни технически проблеми. Засягат се въпроси, свързани с орнаментика, динамика, темпо и други проблеми, свързани със стилистиката на разглеждания период и произлезли естествено в процеса на уточняване на интерпретацията при изпълнение на музикална творба за клавишен инструмент. Тези насоки имат висока стойност, не само за изпълнителите на старинни клавишни инструменти, но и за диригенти и участници в бароковите ансамбли от наши дни, тъй като дават представа за актуалните за времето си естетически разбирания и служат за ориентир при интерпретирането на творби от тези епохи.
3. В дисертационния труд са дадени подробни библиотечни (и библиографски) сведения за сборници, каталози, музикални свитъци и книги с публикации на различни издания, както и мястото на съхранение на музикалните творби от композиторите, които са обект на

настоящото изследване. Тези данни са важен принос, който значително би улеснил всички изпълнители и ръководители на музикални състави, които имат определени предпочитания и биха искали да интерпретират творби, които са публикувани от конкретни издателства според изискванията за дадена редакция или предварителна обработка на музикалния материал.

4. В дисертационния труд се проследява появата и пътят на усъвършенстване на клавишните инструменти до достигането на образци на инструменти от края на XVIII век. Представя се и богат снимков материал, който илюстрира стъпка по стъпка развитието на механиката и външния вид на инструментите. Дават се сведения за естетическия усет на художниците и дърворезбарите от посочения период, което допринася за обогатяване на знанията относно интериора и мебелния дизайн от епохата. В тази насока дисертационният труд дава принос по отношение на създаване на адекватна представа за интериорната среда, вкусовете в цветовете съчетания при обзавеждането в елитните общества на разглежданите държави от Европа.
5. Процесът на изследване се съпътства и от анализи на клавирни творби, много от които са познати и любими на по-широк кръг общества. Затова наблюденията и информацията за творбите запълват празнина в областта на слушателския интерес и от страна на любители на старинна музика, които в съвременните условия за бърз достъп до различни музикални източници могат да се насочат с лекота към записи на музикални творби от епохата на Ренесанса и барока.
6. Наблюденията, сведенията и анализите в този труд са важен принос към институции, занимаващи се с *изследвания* на изкуствата и в частност музиката и музикалните инструменти и тяхната история.

Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд.

Авторефератът отговаря на дисертацията, която е с доста широк обем.

Лични качества на автора (ако рецензентът го познава)

Не познавам Марина Плясова. Трудът, който тя е представила като дисертация, е изключително обемен и интересен. Бих препоръчала да бъде отпечатан ва български език (разбира се след редакторска работа, форматиране и преработка). Може да е и само онлайн – но би бил чудесно помагало за ученици, студенти и преподаватели. Липсват подобни изследвания, а тя е направила огромно проучване. Впечатляваща е нейната библиография (92 източника на кирилица и 117 на латиница). Дори само тя е достатъчно приносна.

Публикации по темата на дисертационния труд

Марина Плясова има 3 публикации, свързани с темата на докторантурата:

Плясова, Марина. *Към въпроса за възникването и еволюцията на предшествениците на клавирните инструменти.* В: Докторантски четения 2022. София: НМА „Проф. Панчо Владигеров“, с. 100 – 113.

Плясова, Марина. *Клавирната музика от ранните епохи. Нотация. Жанрове в клавирната музика* В: Докторантски четения 2023. София: НМА „Проф. Панчо Владигеров“, под печат.

Плясова, Марина. *Зараждане и усъвършенстване на клавишните инструменти до средата на XVIII век.* В: онлайн сборник „Studentum opera scripta“, 2023. София: НМА „Проф. Панчо Владигеров“, под печат.

В заключение на това СТАНОВИЩЕ ще завърша със следната оценка:

Дейността на докторантката отговаря на наукометричните показатели за придобиване на образователната и научни степен „доктор“, според Закона за развитието на академичния състав на Република България.

Дисертационният труд на Марина Владиславна Плясова, докторант в НМА – София, на тема: **РАННАТА КЛАВИРНА МУЗИКА И ВЗАИМОВРЪЗКАТА Й С ЛИТЕРАТУРАТА И ДРУГИТЕ ИЗКУСТВА (ВЪРХУ ПРИМЕРИ ОТ ИСПАНИЯ, ИТАЛИЯ, ФРАНЦИЯ, АНГЛИЯ)**, заедно с носените от него приноси с научни и приложни качества, както публикациите й, смятам напълно достатъчни, за да дам своята убедителна положителна оценка и да предложа на уважаемото научното жури да **присъди образователната и научна степен „доктор“** по професионално направление 8.3 Музикално и танцово изкуство, на **Марина Плясова**, според изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

28.01.2024, София

Проф. д-р Милена Шушулова-Павлова